

Všade na svete sa staré priemyselné budovy prestavujú v štýle londýnskej galérie Tate Modern, len u nás ich valcujú buldozéry. Ale nie všetky

Elektrárne nabité krásou

Salvador Dalí pod Tatrami? Táto predstava vôbec nie je surreálna. V Poprade funguje galéria, ktorá si pozýva svetových umelcov. A nie hocikam.

Viac ako storočnú budovu bývalej parnej elektrárne nemôže prehliadnuť ani náhodný návštevník Popradu, keďže dominuje parku päť minút od železničnej stanice Poprad-Tatry. Ešte týždeň sa v nej dá vidieť stovka diel Salvadora Dalího od litografií cez keramiky až po etikety na vínnych fľašiach. Kormornejšími dielami sa tu predstavujú aj ďalší veľikáni Marc Chagall, André Derain, Raoul Dufy a Jean Carrou.

V čase, keď je u nás ničenie technických pamiatok na dennom poriadku a keď buldozéry zvalcovali už desiatky fabriek po celom Slovensku, aby dali priestor sterilným developerským projektom, sú takéto miesta vzácnosťou. Staré elektrárne či iné priemyselné pamiatky prestavané v štýle londýnskej galérie Tate Modern však nájdeme aj inde.

Takmer to vzdali

Regionálne galérie sú zvyčajne spiacimi krásavicami so žalosťou návštevnosťou. Tatranská galéria však prázdnotou nezíva. No trvalo 15 rokov, kým sa prepracovala do dnešnej podoby.

Budovu parnej elektrárne v Po-

prade postavili v roku 1912. Energiu zásobovala aj niektoré tatranské osady. Jej výstavba súvisela s predĺžením električky zo Starého Smokovca na Štrbské Pleso a do Tatranskej Lomnice. Vodná elektrárňou vystavaná na Velickom potoku už pre potreby rozširujúcej sa trate nestačila, a tak padlo rozhodnutie postaviť parnú elektrárňu hneď pri stanici.

Jej architektúra dodnes pôsobí efektne, keďže jej priečelia sú orámané tmavocervenými tehličkami. Nemožno prehliadnuť ani jej 41,5-metrový komín. Sporadicky sa využívala až do roku 1958, pre potreby Tatranskej galérie sa o nej začalo uvažovať hneď po revolúcii. V roku

1992 ju mesto Poprad dalo galérii do dlhodobého bezplatného prenájmu.

Keď v roku 1997 poverili vedením galérie Annu Ondruškovú, po dvoch mesiacoch mala chuť všetko vzdať. Galéria bola v tom čase zadĺžená, jej zamestnanci pracovali bez plátov i bez motivácie. V depozite sa nachádzalo jedenásť nevrátených výstav. „Udržala ma však vízia vybudovania kultúrneho stánku. Takého, aké som videla vo svete,“ hovorí Ondrušková.

V ošarpanej budove starej elektrárne cítila zvláštne čaro a ukrytú energiu. „Začali sme schodiskom. Na mojej škodovke 105 som zväzala vrecia omietky, maltu, piesok, obkladačky a sanitu z Trnavy, po-

trebné železo z Košíc,“ spomína Ondrušková, ako sa do rekonštrukcie pustila spočiatku len s pomocou priateľov, rodiny známych a sponzorov, ktorých presviedčala, že ide o dobrú vec.

Galéria plná energie

V surových priestoroch Elektrárne vystavovali hneď od začiatku, hoci len v lete, keďže v budove sa nekúrilo. „Umelci tento priestor s nadšením pretvárali. Elektrárňu mala už vtedy svoju nezameniteľnú atmosféru, svojou energiou poháňala ešte aj robotníkov, ktorí tam pracovali,“ opisuje.

Predstava veľkej galérie pod Tatrami však dlho nenachádzala pod-

Pätnásť rokov čakala na svoju rekonštrukciu budova bývalej parnej elektrárne v Poprade z roku 1912. Za rok od otvorenia v nej urobili 26 výstav, na ktoré prišlo vyše trinásťtisíc návštevníkov.

Prestavba piešťanskej Elektrárne získala viacero domácich aj zahraničných architektonických cien. Jej otvorenie v septembri 2014 potešilo aj deti, ktorým ponúka zábavnú formu vzdelávania o energetike. Impozantné priestory ponechané v pôvodnom stave majú akustiku vhodnú i na koncerty.

Administratívna budova bývalej elektrárne v centre Žiliny na rekonštrukciu ešte len čaká, súťaž na projekty však už prebehla.

Priestory, ktoré majú paru

Piešťany

Kultúrnu Elektrárňu otvorili vlni na jeseň aj v Piešťanoch. Ide o bývalú obecnú dieselovú elektrárňu na Staničnej ulici. Postavili ju s využitím režného muriva v klasicistom slohu industriálnych stavieb konca 19. a začiatku 20. storočia. Budova z roku 1906 po 2. svetovej vojne prestala slúžiť svojmu účelu, stala sa skladiskom, začala chátrať a nepomohlo ani jej vyhlásenie za technickú pamiatku v roku 1996.

Nový majiteľ budovy Západoslovenská energetika o jej rekonštrukcii rozhodol v roku 2008, keď vypísal študentskú súťaž na návrh rekonštrukcie. Víťazný návrh vtedajších tretiaťok na FA STU v Bratislave Michala Ganobjaka a Vladimíra Haina bol vôbec prvou študentskou prácou, ktorá sa dočkala nielen realizácie, ale hneď aj nominácie na cenu CE.ZA.AR. Stavba získala ocenenie Fénix MK SR za Pamiatku roka 2014 i cenu Stavba roka 2014, ako aj ocenenia zo zahraničia. Impozantný objekt má dobrú akustiku aj pre koncerty či iné kultúrne akcie a je zároveň živou prezentáciou kolobehu energie nielen pre deti.

Žilina

Prestavbu budovy Spojených elektrární severozápadného Slovenska chystajú aj v Žiline. Parná elektrárňu tu začala fungovať v roku 1908. Samotný objekt parnej elektrárne, ktorý neskôr využívali ako ciachovňu elektromerov, má byť priležitostným kultúrnym centrom, keďže v susedstve budovy je Považská galéria, s ktorou by sa mala táto budova prepojiť. V rokoch 1941 - 1943 postavili okolo nej rožnú administratívnu budovu. V tejto časti sa nanovo počíta s nadštandardným bývaním. V januári vyhodnocovala spoločnosť Istrofinal už architektonickú súťaž. Marián Madunický z tejto spoločnosti tvrdí, že rekonštrukcia bude rešpektovať historickú hodnotu budovy. „Ide o dielo svetovo uznávaných architektov so svojou architektúrou s nadčasovým vzhľadom,“ hovorí. Žilinskú budovu elektrární projektovateľ Ferdinand Čapka, podpísaný napríklad aj pod Žilinskou železničnou stanicou.

Londýn, Sydney, Budapešť, Praha...

Londýnska Tate Modern je určite jedným z najúspešnejších príkladov prestavby priemyselnej budovy na kultúrne účely na svete. Zvonku pôsobí budova niekdajšej elektrárne stojaca na južnom brehu Temže presne oproti Katedrále St. Paul nevŕdne. Obrovská vstupná hala, ktorá zostala po odmontovanej turbine, je však impozantná, navyše kurátorom umožňuje do nej naaranžovať aj veľkorozmerné inštalácie. Návštevnosť tejto technickej pamiatky už za prvé týždne predbehla očakávaná.

Podobných pozitívnych príkladov je vo svete oveľa viac. Powerhouse v Sydney otvorili ako múzeum už v roku 1999, z fabriky vznikol aj Millenárisk Park či kultúrne centrum pre súčasné umenie Trafó v Budapešti, Kulturbrauerei Berlin, amsterdamský WesterGasfabriek či galéria Istanbul Modern v prístave.

Ani na Slovensku nie sú prestavby elektrární celkom ojedinelými aktivitami. Ako priestor na sympóziá výtvarných umelcov funguje v lete aj HALA Merina v Trenčíne, v ktorej bola pôvodne textilka. V Košiciach prestavali v rámci projektu Európskeho hlavného mesta kultúry 2013 na Kulturpark opustené kasárne, z bývalej mestskej plavárne urobili Kunststalle/Halu umenia. Na kultúrne účely využili aj niekoľko výmenníkov na košíckom sídlisku Terasa.

V Bratislave slúži na umelecké účely aj Design Factory či Refinery Gallery, opustené Hurbanove kasárne v centre, čiastočne aj bývala bratislavská Červenovka či ďalšie menšie priestory. Bateliér slúžiaci predovšetkým na hudobné produkcie už zavrel.

V samom Česku je pozitívnych príkladov viac, nielen kultúrne centrum DOX v pražskom centre či priestor La Fabrika v Holešovicích. Veľkolepo bola pre potreby krajskej galérie zrekonštruovaná napríklad aj časť Baťovej fabriky v Zlíne, funguje aj Armaturka v Ústí nad Labem, príležitostne sa na koncerty a divadelné podujatia využíva aj bývalý areál baní a železiarni v Dolných Vítkoviciach pri Ostrave.

(ZU)

poru ani u predstaviteľov Popradu, ani u zriaďovateľov galérie v Prešove. Pamiatkový úrad budovu po piatich rokoch urgovania zásluhou mladej historičky Kataríny Fajglovej v roku 2003 vyhlásil za kultúrnu pamiatku.

S peniazmi z nadácie, ministerstva aj z európskych fondov sa postupne spamätávala. „Jeden z autorov projektu záchrany, architekt Ján Kodoň sa definitívnej rekonštrukcie nedožil, ja som prišla o syna, ktorý desať rokov o galérii spoločne so mnou nielen snival, ale aj tvrdo denne dozeral na rekonštrukciu a všetko ako dokumentarista zaznamenával svojou kamerou. Musíme ísť však ďalej,“ hovorí riaditeľka.

Koncom marca tu otvárajú ďalší medzinárodný projekt, ktorým tentoraz predstavujú 32 najväčších abstraktných umelcov z Holandska. Nasledovať bude napríklad aj výstava dvojice otca a syna Jána a Borisa Kudličkovcov, ktorí sa majú pohrať s celým priestorom galérie.

„Na všetkých výstavách pracujeme s autormi približne dva roky. Požadujeme od nich, aby si špeciálne premysleli, ako využijú náš rozsiahly priestor, tento postup sa nám veľmi osvedčil. Pre nás je rovnako zaujímavá práca na príprave výstavy, ako jej následná inštalácia,“ opisuje riaditeľka Tatranskej galérie Anna Ondrušková.

“Umelci tento priestor s nadšením pretvárali. Elektrárňu mala už vtedy svoju nezameniteľnú atmosféru, svojou energiou poháňala ešte aj robotníkov.

Anna Ondrušková,
riaditeľka Tatranskej galérie

Prvý rok vo vysnívanom

Ambiciózna galéria pod Tatrami má za sebou prvý rok prevádzky vo svojich vysnívaných priestoroch. Viac ako tisíc štvorcových metrov galérie zaplnili aj dielami autorov pochádzajúcich z tohto regiónu.

Otvorili napríklad výstavu Kufor kresieb Ladislava Mednyánszkeho či prezentáciu jeho menej známeho nasledovníka Ferdinanda Katonu. „Za desať mesiacov sme zorganizovali 26 rôznych výstav, od otvorenia navštívilo našu galériu viac ako 13-tisíc návštevníkov. Prvé dva mesiace tohto roku ich pribudlo ďalších vyše 3800,“ má sa čím pochváliť riaditeľka. „Ak zoberieme do úvahy, že ide o galériu regionálneho cha-

rakteru, v prostredí skôr športovo orientovanom, sme s návštevnosťou veľmi spokojní,“ dodáva.

Novo zrekonštruovaný priestor dnes slúži nielen výstavám. Vernisáže v tejto galérii zvyčajne bývajú vyhľadávanou spoločenskou udalosťou, na ktorú si pozývajú hudobných či literárnych hostí. Spoločnosť Film Europe premieta v ich sále svoje klubové filmy, spievala tu aj mezzosopranistka Jana Kurucová, jej adventný koncert prenášala televízia. V suteréne si urobili Art club, kde dávajú priestor mladým autorom, ale aj seniorom. Dospelí sem môžu prísť na kávu, deti pohrať sa.

Zuzana Uličianska © SITA

FOTO - SITA, PAŤO SÁFKO, ROBO KOČAN